

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักสิทธิมนุษยชนในที่ทำงาน

จัดทำโดย นายบุรณ์ ฐาปนคุณย์
รหัส ๕๙๐๔๑๖

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักสิทธิมนุษยชนในที่ทำงาน

นายบุรณัฐ ฐาปนดุลย์ [๑]
ผู้ตรวจการแผ่นดิน

บทคัดย่อ

บทคัดย่อหรือสาระสังเขป

การยอมรับซึ่งสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม และสันติภาพนั้น เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ หากมีการดำรงอยู่ท่ามกลางการละเมิดหรือคู่มือเหยียดหยามก็ย่อมจะก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ดังนั้น ทุกคนควรได้รับการคุ้มครองตามหลักสิทธิมนุษยชนอย่างเท่าเทียมกันทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ สิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิ่งที่ติดตัวเรามาตั้งแต่กำเนิด แม้ไม่มีกฎหมายมารองรับก็ยังสามารถดำรงอยู่ แต่ก็อาจต้องได้รับรองในรูปแบบของกฎหมายหรือต้องได้รับความคุ้มครองโดยรัฐบาล เพื่อเป็นหลักประกันว่าทุกคนที่อยู่ในรัฐนั้นจะได้รับความคุ้มครองชีวิตความเป็นอยู่ให้มีความเหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์ด้วย เพราะสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนที่ต้องได้รับในฐานะที่เป็นมนุษย์เพื่อความอยู่รอดและการพัฒนาต่อไป ในสังคมไทยมีการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กันมาอย่างยาวนาน จนถึงปัจจุบัน ได้มีการจัดตั้งองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย ทั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ศาลปกครอง หรือผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นต้น ดังนั้น ผู้ตรวจการแผ่นดินในฐานะที่มีบทบาทอำนาจหน้าที่ควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน จึงมีความสำคัญยิ่งต่อการคุ้มครองและธำรงรักษาไว้ซึ่งสิทธิมนุษยชนทั้งในส่วนของสำนักงานต่อประชาชนและภายในสำนักงานเองด้วย เพื่อส่งเสริมซึ่งสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความเป็นธรรมของทุกฝ่ายต่อไป

คำสำคัญ ผู้ตรวจการแผ่นดิน, หลักสิทธิมนุษยชน, หลักสิทธิมนุษยชนในที่ทำงาน, หลักสิทธิมนุษยชนในสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

[๑] บุรณัฐ ฐาปนดุลย์, ผู้ตรวจการแผ่นดิน, นิติศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, อดีตผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกา.

หลักสิทธิมนุษยชนในที่ทำงาน

นายบุรณัฐ ฐาปนกุลย์
ผู้ตรวจการแผ่นดิน

๑. บทนำ

ผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินมีบทบาทอำนาจหน้าที่และภารกิจหลักในการดำเนินงานหลายประการ โดยมีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญยิ่งคือการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคอย่างเป็นธรรม โดยการตรวจสอบและควบคุมการใช้อำนาจรัฐให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย รวมทั้งป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจเกินขอบเขตจนสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน ดังนั้น การส่งเสริมหลักสิทธิมนุษยชนภายในสำนักงาน ตลอดจนการพัฒนาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้กับประชาชนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานในบรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจ และประเด็นยุทธศาสตร์ของสำนักงานต่อไป

๒. ความหมายและความสำคัญของหลักสิทธิมนุษยชน

๒.๑ ความหมายของหลักสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน หรือ Human Rights คือ สิทธิความเป็นมนุษย์หรือสิทธิความเป็นคนที่เป็นของทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ แหล่งกำเนิด เพศ อายุ สีผิว ฐานะ ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน หรือในเรื่องอื่น ๆ ซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ไม่มีบุคคลหรือองค์กรใดสามารถล่วงละเมิดความเป็นมนุษย์ได้ ซึ่งราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่าสิทธิมนุษยชนไว้ว่า สิทธิมนุษยชน ประกอบด้วยคำว่า สิทธิ กับ มนุษยชน สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม มนุษยชน หมายถึง บุคคลทั่วไป สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของแต่ละบุคคลในฐานะมนุษย์ เช่น สิทธิในการดำรงชีวิตอยู่อย่างมนุษย์ สิทธิในการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่ได้ ได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัย และได้รับการตอบสนองตามความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย สิทธิมนุษยชนเกิดจากมุมมองที่ว่าทุกชีวิตมีคุณค่าเท่ากัน ไม่ว่าจะเป็นคนปกติ หรือคนพิเศษ เช่น คนพิการ คนชรา ฯลฯ มีสิทธิได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมกัน สามารถดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเองตามแนวทางที่ถูกต้อง โดยไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือต่อศีลธรรมอันดีของสังคม ส่วนในพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้นิยามความหมายของคำว่าสิทธิมนุษยชนไว้ว่า คือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองทั่วโลกว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อมนุษย์นั้น

๒.๒ ความสำคัญของหลักสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนบนโลกที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดและเป็นสากล ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ชนชาติ ประเทศ เพศ ผิวพรรณ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม สติปัญญา ความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจ ที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีอิสระ เสรีภาพ เสมอภาค มีชีวิตที่ดี มีสิทธิแสวงหาปัจจัยมาดำรงชีพ ได้รับการยอมรับจากสังคมและการปฏิบัติจากรัฐอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังมีสิ่งที่จำเป็นที่จะทำให้เรามีชีวิตรอดนอกจากปัจจัยสี่ คือ การศึกษา การมีงานทำ การไม่ถูกรังแก และการได้รับความเป็นธรรมเมื่อถูกกล่าวหาว่าทำผิดกฎหมาย ซึ่งเรียกว่าสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนที่ต้องได้รับในฐานะที่เป็นมนุษย์ ซึ่งจะทำให้มนุษย์อยู่รอดและสามารถพัฒนาตัวเองได้ ซึ่งเป็นหลักทางศีลธรรมที่แจ่มแจ้งมาตราบนบางอย่างของพฤติกรรมมนุษย์ และได้รับการคุ้มครองเป็นสิทธิตามกฎหมายเป็นปกติในกฎหมายระดับชาติและนานาชาติ สิทธิเหล่านี้เข้าใจทั่วไปว่าเป็นสิทธิพื้นฐานที่ไม่สามารถโอนให้ระหว่างกันได้ ซึ่งบุคคลมีสิทธิในตัวเองเพราะเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนจึงเป็นสิ่งสากล คือมีผลทุกที่ และเสมอภาค คือเท่าเทียมสำหรับทุกคน หลักสิทธิมนุษยชนมีอิทธิพลอย่างสูงในกฎหมายระหว่างประเทศ สถาบันระดับโลก และภูมิภาค

สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่ติดตัวเรามาตั้งแต่กำเนิด และอยู่เหนือกฎหมายหรืออำนาจใด ๆ ของรัฐ ซึ่งสิทธิเหล่านี้ ได้แก่ สิทธิในชีวิต ที่ห้ามฆ่าหรือทำลายต่อชีวิต ห้ามการทรมาน ห้ามการข่มขืน ห้ามการที่ทุกคนมีสิทธิในความเชื่อหรือลัทธิทางศาสนา หรือมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออก สิทธิมนุษยชนเหล่านี้ไม่ต้องมีกฎหมายมารองรับก็ยังสามารถดำรงอยู่ เช่น แม้ไม่มีกฎหมายห้ามฆ่าคนก็ตาม แต่ทุกคนก็สำนึกได้ว่าฆ่าคนนั้นเป็นสิ่งต้องห้ามและเป็นสิ่งที่บาปอย่างไรก็ตาม สิทธิมนุษยชนที่ต้องได้รับรองในรูปแบบของกฎหมายหรือต้องได้รับความคุ้มครองโดยรัฐบาล ซึ่งอาจต้องเขียนรับรองไว้ในกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญหรือแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐของแต่ละประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันว่าทุกคนที่อยู่ในรัฐนั้นจะได้รับความคุ้มครองชีวิตความเป็นอยู่ให้มีความเหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์ ได้แก่ การได้รับสัญชาติ การมีงานทำ การได้รับความคุ้มครองแรงงาน ความเสมอภาคของเพศ สิทธิของเด็กและเยาวชน สิทธิของผู้สูงอายุ สิทธิของคนพิการ การได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การประกันการว่างงาน การได้รับบริการสาธารณสุข เป็นต้น

ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) หรือการประกาศเจตนารมณ์ในการร่วมมือระหว่างประเทศที่มีความสำคัญในการวางกรอบเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และเป็นเอกสารหลักด้านสิทธิมนุษยชนฉบับแรก ซึ่งที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติให้การรับรอง มีสาระสำคัญที่ระบุถึงหลักสิทธิมนุษยชนไว้คือ ข้อ ๑ “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ” ข้อ ๒ “บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพ บรรดาที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากความแตกต่างไม่ว่าในชนิดใด ๆ ดังเช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น เผ่าพันธุ์แห่งชาติ หรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ อื่นๆ จะต้องไม่มีความแตกต่างใด ๆ อันเนื่องมาจากพื้นฐานแห่งสถานะทางการเมือง ทางศาสนา หรือทางการเมืองระหว่างประเทศ ของประเทศหรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่า

ดินแดนนี้เป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์ ไม่ได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยใด ๆ ทั้งสิ้น” และข้อ ๓ “บุคคลทุกคนมีสิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งตัวตน”

ในระดับโลก มีการจัดตั้งองค์การสิทธิมนุษยชน ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ และกองทุนสงเคราะห์เด็กแห่งสหประชาชาติ หรือยูนิเซฟ (UNICEF) สำหรับในประเทศไทย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นต้นมา การเคลื่อนไหวปกป้องคุ้มครองและเผยแพร่แนวคิดสิทธิมนุษยชนค่อย ๆ ขยายตัวมากขึ้น จนถึงในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ จึงเกิดรัฐธรรมนูญที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและยังมีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอย่างเด่นชัด รวมไปถึงการก่อให้เกิดคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติด้วย โดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนไว้ในมาตรา ๔ ว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทย ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้”

๒.๓ หลักการพื้นฐานและประเภทของหลักสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรอง ทั้งความคิดและการกระทำที่ไม่มีการล่วงละเมิดได้ โดยได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และสนธิสัญญาระหว่างประเทศ โดยมีหลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน ๖ ประการ ได้แก่

๑. ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) หมายถึง เป็นสิทธิติดตัวทุกคนตามธรรมชาติตั้งแต่เกิด เป็นคุณสมบัติ จิตใจ สิทธิเฉพาะตัวที่พึงสงวนของมนุษย์ทุกคน และรักษาไว้มิให้บุคคลอื่นมาล่วงละเมิดได้ การถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการคุ้มครองและได้รับความยุติธรรมจากรัฐ

๒. คนทุกคนมีความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and non-discrimination)

๓. สิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคนโดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา เพศ อายุ อาชีพ สถานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคม สุขภาพ และความคิดเห็นด้านต่าง ๆ (Universality)

๔. สิทธิมนุษยชนเป็นองค์รวมแยกเป็นส่วน ๆ ไม่ได้ และพึ่งพิงกัน (Indivisibility & Interdependently)

๕. การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (Participation & Inclusion) หมายความว่า ประชาชนแต่ละคน หรือกลุ่มประชาชน หรือประชาสังคม ย่อมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมืองและการเมือง และสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

๖. ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & the Rule of Law)

การจะเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนนั้น จำเป็นต้องเข้าใจหลักการต่าง ๆ ที่ถือเป็นองค์รวมของสิทธิมนุษยชนด้วย ได้แก่

สิทธิ (Rights) ซึ่งเป็นสิ่งติดตัวมนุษย์ทุกคนตามธรรมชาติที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ซึ่งไม่มีใครล่วงละเมิดได้ ทุกคนมีสิทธิมีชีวิตที่จะอยู่รอด อยู่อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ แม้กฎหมายยังไม่รองรับ แต่สิทธิก็ยังมีอยู่

เสรีภาพ (Freedom) คือการที่มนุษย์สามารถทำอะไรก็ได้ภายใต้ขอบเขตของศีลธรรมอันดีงามโดยไม่เบียดเบียนสังคม หรือไม่ล่วงล้ำสิทธิของบุคคลอื่นหรือส่วนรวม ซึ่งคำว่าสิทธิและเสรีภาพมักจะอยู่รวมกัน ดังปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ เพื่อแสดงออกทางความคิดและการปฏิบัติ

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นคำอธิบายความหมายของสิทธิมนุษยชนในแง่ของการให้คุณค่าแก่ความเป็นคนว่าทุกคนมีคุณค่าเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่กำหนดสิทธิมาตั้งแต่เกิด ใครจะละเมิดไม่ได้ และไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้ ซึ่งรวมไปถึงสิทธิในการมีชีวิตละความมั่นคงในการมีชีวิตอยู่ เพราะคนทุกคนที่เกิดมาบนโลกมีศักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์ ดังนั้นการปฏิบัติต่อกันของผู้คนในสังคมจึงต้องเคารพความเป็นมนุษย์ ห้ามทำร้ายหรือทรมานอย่างโหดร้าย ตลอดจนการกระทำใด ๆ ที่ถือเป็นการเหยียดหยามความเป็นมนุษย์ ซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้รับการรับรองอยู่ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศ อนุสัญญา และปฏิญญาระหว่างประเทศหลายฉบับ สังคมในปัจจุบันมักจะละเลยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพราะมีการให้คุณค่าของคนต่างกันตามสถานภาพทางสังคมของคนแต่ละคน เช่น กำนัน นายทหาร ภารโรง นายกรัฐมนตรี ซึ่งสถานภาพเหล่านั้นไม่ใช่ตัวชี้วัดว่ามนุษย์หรือคนคนนั้นมีศักดิ์ศรีของมนุษย์หรือไม่ แต่ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์คือการให้คุณค่าความเป็นคนตามธรรมชาติ ไม่ว่าจะเกิดมาเป็นผู้ชาย ผู้หญิง กระเทย คนพิการ ปัญญาอ่อน หรือยากจน ต้องถือว่าคนทุกคนมีคุณค่าเท่ากัน ต้องปฏิบัติต่อกันเยี่ยงมนุษย์อย่างเสมอหน้ากัน เพราะถือเป็นการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยกัน แต่ในสังคมก็ยังมองเห็นความแตกต่าง เช่น ความแตกต่างทางเพศ ความแตกต่างทางฐานะ เป็นต้น ดังนั้นการละเมิดสิทธิมนุษยชนซึ่งหมายถึง การเหยียดหยาม ลดทอน หรือปฏิบัติต่อคนเหมือนไม่ใช่มนุษย์ หรือลดฐานะมนุษย์เป็นเพียงวัตถุสิ่งของจึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

ความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติ (Equality and Discrimination) คือเกณฑ์ในการวัดว่าสังคมหนึ่งสังคมใดมีการละเมิดหรือเคารพสิทธิมนุษยชนหรือไม่ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเสมอภาคหรือการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกันหรือไม่เท่าเทียมกัน

สาเหตุที่มนุษย์ต้องได้รับความคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เกิดจากมนุษย์ทุกคนเกิดมาแล้วย่อมมีสิทธิในตัวเอง มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มนุษย์มีเกียรติภูมิที่เกิดมาเป็นมนุษย์ มนุษย์ทุกคนเกิดมามีฐานะไม่เท่าเทียมกัน

ประเภทของสิทธิมนุษยชน แบ่งได้ ๕ ประเภท ทั้งนี้ เป็นไปตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้แก่

๑. สิทธิพลเมือง (Civil Rights) เป็นสิทธิของประชาชนในฐานะที่เป็นพลเมืองแห่งรัฐ เป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายของรัฐ ได้แก่ สิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพและความมั่นคงใน

ชีวิต ไม่ถูกทรมาน ไม่ถูกทำร้ายหรือฆ่า สิทธิในความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย สิทธิที่จะได้รับสัญชาติ เป็นต้น

๒. สิทธิทางการเมือง (Political Rights) ได้แก่ สิทธิในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ เสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นพรรคการเมือง เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ สิทธิการเลือกตั้งอย่างเสรี

๓. สิทธิทางสังคม (Social Rights) เป็นสิทธิของประชาชนทางสังคมที่จะได้รับบริการจากสังคม ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ได้แก่ สิทธิการได้รับการศึกษา สิทธิการได้รับหลักประกันด้านสุขภาพ ได้รับการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างเต็มที่ ได้รับความมั่นคงทางสังคม มีเสรีภาพในการเลือกคู่ครอง และสร้างครอบครัว เป็นต้น

๔. สิทธิทางเศรษฐกิจ (Economic Rights) ได้แก่ สิทธิการมีงานทำ ได้เลือกงานอย่างอิสระ และได้รับค่าจ้างที่เหมาะสม สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน เป็นต้น

๕. สิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Rights) ได้แก่ สิทธิเข้าร่วมในพิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรมของประชาคมในด้านศิลปะต่าง ๆ การมีเสรีภาพในการใช้ภาษาหรือสื่อความหมายในภาษาท้องถิ่นของตน มีเสรีภาพในการแต่งกายตามวัฒนธรรม การปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของตน การปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา การพักผ่อนหย่อนใจทางศิลปวัฒนธรรมและการบันเทิงได้โดยไม่มีใครมาบีบบังคับ เป็นต้น

๓. หลักสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

สิทธิมนุษยชนนั้นมีความสำคัญยิ่งในฐานะที่เป็นอารยธรรมที่ถูกกำหนดมาเพื่อให้คนทั่วโลกคำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีพื้นฐานมาจากความชอบธรรมในสิทธิตั้งแต่กำเนิด เป็นเรื่องที่สำคัญต้องให้ความสำคัญทั้งในด้านสังคมโลกและสังคมไทย สิทธิมนุษยชนจะครอบคลุมสิทธิต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์เพื่อให้มีชีวิตที่ดีในสังคม ทั้งสิทธิในชีวิต สิทธิในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเองตามแนวทางที่ถูกต้อง หรือสิทธิในการยอมรับนับถือ เป็นต้น

ในสังคมไทยมีการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กันมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่การเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง เหตุการณ์ ร.ศ. ๑๓๐ ที่คณะทหารก่อการกบฏเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง การปฏิวัติในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่มีหลัก ๖ ประการของปรีดี พนมยงค์ ซึ่งกล่าวถึงหลักสิทธิเสมอภาคและความเป็นอิสระเสรีภาพ การต่อสู้ในยุคเผด็จการทหารนับหลังจากรัฐประหารในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ จนถึงยุคของระบบปฏิวัติของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ซึ่งแม้ไทยจะให้การรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๐ แต่แนวคิดสิทธิมนุษยชนก็ยังเติบโตช้า ต่อมามีการต่อสู้เรียกร้องสิทธิและเสรีภาพอย่างเข้มข้น เช่น ในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เรื่องของมนุษยชนเป็นที่ถกเถียงกันอย่างมาก ต่อมามีการก่อตั้งคณะกรรมการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนขึ้นเพื่อศึกษากฎหมายหรือร่าง พ.ร.บ. ที่แย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนในสมัยของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งชัยชนะของประชาชนมีผลผลักดันสร้างสำนึกสิทธิมนุษยชนที่จริงจังในสังคมไทย จนกระทั่งถึงการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่เป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาทในด้าน การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย รวมถึงองค์การอิสระและมูลนิธิอื่น ๆ อีก เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลยุติธรรม ผู้ตรวจการแผ่นดิน มูลนิธิเพื่อพัฒนาเด็ก มูลนิธิสงเคราะห์เด็กยากจน ซี.ซี. เอฟ. มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก มูลนิธิปวีณาหงสกุลเพื่อเด็กและสตรี เป็นต้น แต่ปัญหาการละเมิด สิทธิมนุษยชนก็ยังคงปรากฏอยู่ในสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องด้วยสังคมไทยเป็นสังคมเศรษฐกิจ แบบทุนนิยม จึงเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนภายใต้เงื่อนไขว่าด้วยเรื่องเศรษฐกิจ ความพยายามก้าว ไปสู่การพัฒนาทำให้รัฐบาลใช้กฎหมายโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบ เช่น การประกาศเขตอุทยานทับที่ทำกินของชาวบ้าน การสร้างเขื่อนทำลายระบบนิเวศและวิถีชีวิตชาวบ้าน การให้สัมปทานเหมืองแร่ แก่นายทุน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตที่ว่า อุดมการณ์สิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน กำลังตกอยู่ในที่ นิ่งลำบากทำนองเดียวกับประชาธิปไตย หรือป้ายชื่ออุดมการณ์ทางสังคมการเมืองอื่น ๆ ทั้งหลาย กล่าวคือ กลายเป็นอุดมการณ์ที่ถูกตีความ และนำไปใช้ปฏิบัติขัดแย้งกัน จนเป็นผลทำให้เกิดการ เผชิญหน้ากันทั่วโลก แต่เราก็ควรจะปล่อยให้ปัญหาแบบนี้ผ่าน ๆ กันไป หรือไม่ซำร้ายก็ยอมรับกันไปแต่ โดยดี ยิ่งกว่านั้นได้กลายเป็นกฎปฏิบัติที่เห็นดีเห็นงามกัน ไม่ว่าจะบุคคลก็ดี หรือชนชั้น หรือประชาชาติ ก็ดีที่จะเทศนาเรื่องสิทธิมนุษยชน[๒]

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้เกิดรัฐธรรมนูญที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและยังมี บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอย่างเด่นชัด รวมไปถึงยังก่อให้เกิดคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ ซึ่งเป็นองค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประกอบด้วยประธานกรรมการ คนหนึ่งและกรรมการอื่นอีกสิบคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา จากผู้ซึ่ง มีความรู้หรือประสบการณ์ด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นที่ประจักษ์ ทั้งนี้ โดยต้อง คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้แทนจากองค์การเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนด้วย มีวาระการดำรงตำแหน่ง หกปีนับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว วาระละ ๖ ปี โดยมีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็น การละเมิดสิทธิมนุษยชน หรืออันไม่เป็นไปตามพันธกรณี ระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำ หรือ ละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อดำเนินการ ในกรณีที่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอ ให้ รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป รวมทั้งเสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุง กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ และส่งเสริมการศึกษา การวิจัย ความร่วมมือและการประสานงาน เพื่อ ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ ในการปฏิบัติหน้าที่ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของ ชาติและของประชาชนประกอบด้วย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีอำนาจเรียกเอกสาร หรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ รวมทั้งมีอำนาจอื่นเพื่อ ประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สำหรับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ด้วยสังคมไทยนั้นมีประชากรต่างเชื้อชาติ ศาสนา เผ่าพันธุ์ แต่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และสามารถกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวโดยไม่ มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในเรื่องการแบ่งชนชั้น แต่กลับพบการละเมิดในเรื่องอื่น ๆ เช่น การละเมิด สิทธิเด็ก การละเมิดสิทธิสตรี การละเมิดทางเพศ แรงงาน ยาเสพติด อบายมุข เป็นต้น ดังนั้น แต่ละ

[๒] เสน่ห์ จามริก, ๒๕๔๕, พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน, สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, กรุงเทพฯ, หน้า ๓-๔.

บุคคลควรเข้ามามีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยการศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชนในสังคมไทยที่พัฒนาความรู้ ทักษะ ค่านิยมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของตนเอง บุคลิกภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเต็มที่ มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชาติ บ้านเมืองอย่างมีอิสระเสรีภาพ ใช้สิทธิทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมให้มีประสิทธิภาพ และศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

๔. หลักสิทธิมนุษยชนในสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

๔.๑ ที่มาของผู้ตรวจการแผ่นดิน

ผู้ตรวจการแผ่นดิน เกิดขึ้นครั้งแรกที่ประเทศสวีเดน เมื่อปี ค.ศ. ๑๘๐๙ ซึ่งเรียกว่า Ombudsman เป็นภาษาสวีดิช แปลว่า “ผู้แทน” หรือ “ผู้รับมอบอำนาจผู้ตรวจการ” โดยมีหน้าที่หลักเป็นผู้คุ้มครองสิทธิและดำรงความยุติธรรมให้กับประชาชน ผ่านการรับเรื่องร้องเรียนจากประชาชน หรือถึงแม้ว่าจะไม่มีการร้องเรียน แต่หากเป็นเรื่องที่ผู้ตรวจการแผ่นดินเห็นว่าประชาชนได้รับความเดือดร้อน ก็สามารถนำประเด็นปัญหาดังกล่าวมาทำการสอบสวนได้เอง แนวคิดในการมีผู้ตรวจการแผ่นดินให้ทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐนี้ ได้แพร่หลายไปยังหลายประเทศทั่วโลก ต่อมาเกิดการก่อตั้งสถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินในประเทศต่าง ๆ ในเกือบทุกภูมิภาค เช่น เดนมาร์ก ฟินแลนด์ อังกฤษ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ แคนาดา แอฟริกาใต้ ฮองกง และเกาหลี เป็นต้น

การจัดตั้งระบบผู้ตรวจการแผ่นดินประสบความสำเร็จในประเทศไทยเป็นครั้งแรก โดยใช้ชื่อว่า “ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา” และได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ หมวด ๖ รัฐสภา ส่วนที่ ๗ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา มาตรา ๑๙๖ มาตรา ๑๖๗ และมาตรา ๑๙๘ และกำหนดให้มีการตราพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เพื่อรองรับและกำหนดรายละเอียดในการปฏิบัติ ซึ่งรัฐสภาก็ได้ให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว และประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา พ.ศ. ๒๕๔๒ ขึ้นมา และเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายพิเชต สุนทรพิพิธ เป็นผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาคนแรกของประเทศไทย และต่อมาในวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้มีคำสั่งผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาแต่งตั้งให้นายปราโมทย์ โชติมงคล เป็นเลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาคนแรกของประเทศไทย ต่อมาได้มีการคัดเลือกผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาอีก ๒ คน คือ นายพลทรัพย์ ปิยะอนันต์ และพลเอก ธีรเดช มีเพียร ซึ่งต่อมา พลเอก ธีรเดช มีเพียร ได้ดำรงตำแหน่งประธานผู้ตรวจการแผ่นดินคนแรก

ต่อมาได้เกิดการปฏิวัติรัฐประหารโดยคณะบุคคลที่เรียกว่า “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.)” เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๙ และได้มีการประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ แต่ได้มีประกาศ คปค. ฉบับที่ ๑๔ ลงวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๙ ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา มีอยู่ต่อไป ต่อมาได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งยังคงระบบผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยบัญญัติให้เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญองค์กรหนึ่งเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐต่อไป พร้อมทั้งมอบอำนาจหน้าที่เพิ่มเติมให้อีกหลายประการ และมีการเปลี่ยนแปลงชื่อจาก “ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา” เป็น “ผู้ตรวจการแผ่นดิน”

ปัจจุบัน “คณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.)” ได้ทำการยึดและควบคุมอำนาจการปกครองประเทศเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗ และประกาศให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ สิ้นสุดลงแต่ได้มีประกาศ คสช. ฉบับที่ ๑๑/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ให้องค์กรอิสระ และองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๕๕๐ ยังคงปฏิบัติหน้าที่ต่อไป กับทั้งได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ โดยให้มีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศตั้งแต่วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

ปัจจุบันมีผู้ตรวจการแผ่นดินทั้งหมด ๓ คน ได้แก่ ศาสตราจารย์ศรีราชา วงศารยางกูร ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน พลเอก วิทวัส รชตะนันทน์ ผู้ตรวจการแผ่นดิน และนายบุญญ์ ฐาปนดุลย์ ผู้ตรวจการแผ่นดิน

๔.๒ บทบาทอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดิน

“ผู้ตรวจการแผ่นดิน” คือบุคคลที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา และเป็นบุคคลที่เป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชน มีความรอบรู้ และมีประสบการณ์ในการบริหารราชการแผ่นดิน วิสาหกิจ หรือกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ร่วมกันของสาธารณะ และมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ ผู้ตรวจการแผ่นดินทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น องค์กรตามรัฐธรรมนูญ และองค์กรในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และเจ้าหน้าที่ของรัฐ สิ่งสำคัญคือควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐให้สอดคล้องกับหลักนิติรัฐ นิติธรรม โดยมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๕๒ ในการพิจารณาและสอบสวนหาข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนกรณีการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือปฏิบัตินอกเหนืออำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของข้าราชการ หรือการปฏิบัติหรือละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้าง ของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ร้องเรียนหรือประชาชนโดยไม่เป็นธรรม ไม่ว่าจะการนั้นจะชอบหรือไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ก็ตาม นอกจากนี้ผู้ตรวจการแผ่นดินยังมีอำนาจหน้าที่ในหารดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ รวมทั้งการติดตาม ประเมินผล และจัดทำข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ รวมถึงข้อพิจารณาเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในกรณี que เห็นว่าจำเป็นอีกด้วย

๔.๓ หลักสิทธิมนุษยชนในสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

ผู้ตรวจการแผ่นดินและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินมีบทบาทอำนาจหน้าที่และภารกิจหลักในการดำเนินงานหลายประการ ทั้งควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ ตลอดจนพิจารณาและสอบสวนหาข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือปฏิบัตินอกเหนืออำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งติดตาม ประเมินผล และจัดทำข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ โดยมีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญยิ่งคือการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคอย่างเป็นธรรม โดยการตรวจสอบและควบคุมการใช้อำนาจรัฐให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย รวมทั้งป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจเกินขอบเขตจนสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน โดยการส่งเสริมหลักสิทธิมนุษยชนในสำนักงาน ตลอดจนการพัฒนาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้กับประชาชน ทั้งนี้ สำนักงานได้ดำเนินการกิจดังกล่าวให้บรรลุเป้าหมายโดยการกำหนดวิสัยทัศน์ว่า “คุ้มครองประชาชนให้ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมจากการใช้อำนาจรัฐและเสริมสร้างสังคมให้มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นรากฐาน เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม” กำหนดพันธกิจ ข้อ ๑ ว่า “ตรวจสอบดูแลการใช้อำนาจรัฐเพื่อให้ประชาชนได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม” และกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ ข้อ ๑ ว่า “พัฒนาขีดความสามารถในการตรวจสอบดูแลเพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน”

มีกรณีตัวอย่างที่แสดงถึงหลักสิทธิมนุษยชนในสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ดังต่อไปนี้

๑. การให้สิทธิและเสรีภาพแก่พนักงานทุกคนในสำนักงาน ทั้งสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายในการกระทำการใด ๆ ภายใต้กรอบของกฎหมายและกฎระเบียบสำนักงาน สิทธิในการรับรู้และมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ ของสำนักงานอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ความเสมอภาคของบุคคล ไม่แบ่งแยกระดับหรือฐานะของบุคคล เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ อย่างเปิดเผยเพื่อร่วมกันพัฒนาองค์กร เสรีภาพในการรวมกลุ่มต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง นอกจากนี้ ยังรวมถึงสิทธิในทรัพย์สิน เสรีภาพทางการศึกษา และเสรีภาพในการนับถือศาสนา ที่สำนักงานให้สิทธิและเสรีภาพแก่พนักงานทุกคนอย่างดีเสมอมา

๒. การให้สิทธิแก่ประชาชนในการร้องเรียน โดยไม่เลือกปฏิบัติใด ๆ ไม่ว่าประชาชนที่มาร้องเรียนจะมีความแตกต่างหลากหลายทั้งทางด้านภูมิฐานะ ชาติพันธุ์ การศึกษา สาขาอาชีพ ฐานะ ความผิดปกติทางร่างกายหรือจิตใจ หรือแม้กระทั่งวัตถุประสงค์ของการร้องเรียน เป็นต้น ซึ่งสำนักงานยินดีรับเรื่องร้องเรียนของประชาชนทุกเรื่องไว้พิจารณาตามระบบขั้นตอนต่อไป

๓. การคุ้มครองผู้ร้องเรียนตามกฎหมาย โดยการปกปิดชื่อในกรณีที่ผู้ร้องเรียนไม่ประสงค์จะให้สำนักงานเปิดเผยชื่อตนเองต่อผู้ถูกร้องเรียนหรือหน่วยงานที่ถูกร้องเรียน ซึ่งเป็นสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองและปฏิบัติที่เหมาะสม

๔. การสอบสวนหาข้อเท็จจริงเรื่องร้องเรียนกรณีต่าง ๆ อย่างเป็นธรรม ไม่มีอคติ หรือเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ว่าจะประชาชนผู้ร้องเรียนหรือหน่วยงานผู้ถูกร้องเรียน เพื่อความเป็นธรรมของทั้ง ๒ ฝ่าย และดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงจากทั้ง ๒ ฝ่าย รวมทั้งข้อเท็จจริงแวดล้อมอื่น ๆ จนเป็นที่ประจักษ์ดี จึงสามารถสรุปและยุติเรื่องร้องเรียนดังกล่าวอย่างถูกต้องเป็นธรรมได้ ซึ่งเป็นหลักการที่คล้ายกับการพิจารณาคดีของศาลที่ว่า หลักประกันขั้นพื้นฐานของกฎหมายที่สำคัญ

อย่างยิ่งประการหนึ่งก็คือ การกำหนดข้อสันนิษฐานว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิด (Presumption of innocence) [๓]

๕. บทสรุป

หลักสิทธิมนุษยชนเป็นหลักที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันของสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมใหญ่ระดับโลก สังคมระดับประเทศ หรือสังคมที่เล็กลงมาในระดับชุมชนหรือในที่ทำงานก็ตาม ทั้งนี้ เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข ไม่มีการละเมิดซึ่งกันและกัน ในประเทศไทยมีการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งปรากฏอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่มีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอย่างเด่นชัด รวมไปถึงมีองค์กรอิสระเกิดขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยมีผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นหนึ่งในองค์กรอิสระดังกล่าว ดังนั้น ผู้ตรวจการแผ่นดินในฐานะที่เป็นองค์อำนาจที่มีบทบาทอำนาจหน้าที่ควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐตลอดจนพิจารณาและสอบสวนหาข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือปฏิบัตินอกเหนืออำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย มีความสำคัญยิ่งต่อการคุ้มครองซึ่งสิทธิมนุษยชนของประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นทางการเป็นธรรมจากการใช้อำนาจรัฐ และเสริมสร้างให้สังคมมีการเคารพซึ่งสิทธิ เสรีภาค และความเสมอภาค เพื่อประโยชน์สุขของสังคมและประเทศชาติ

[๓] ชาติ ชัยเดชสุริยะ, ๒๕๔๙, มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, สำนักงานอัยการสูงสุด, กรุงเทพฯ, หน้า ๖๑.

บรรณานุกรม

หนังสือ

ชาติ ชัยเดชสุริยะ, ๒๕๔๙, **มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา**, สำนักงานอัยการสูงสุด, กรุงเทพฯ, หน้า ๖๑.

เสน่ห์ จามริก, ๒๕๔๕, **พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน**, สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, กรุงเทพฯ, หน้า ๓-๔.

เอกสารอื่นๆ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR).

พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒.

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๕๒.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗.

สารสนเทศจาก World Wide Web

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๕๙, **สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ** [Online], Available: [Http://www.nhrc.or.th](http://www.nhrc.or.th) [มิถุนายน ๒๕๕๙].

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน, ๒๕๕๙, **สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน** [Online], Available: [Http://www.ombudsman.go.th](http://www.ombudsman.go.th) [พฤษภาคม ๒๕๕๙].

ประวัติผู้เขียน

นายบุญ ฐาปนดุลย์, ผู้ตรวจการแผ่นดิน

ประวัติการศึกษา

- นิติศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมและศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
- รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ประกาศนียบัตร หลักสูตรผู้บริหารระดับสูง สถาบันวิทยาการตลาดทุน (รุ่นที่ ๖)
- ประกาศนียบัตร หลักสูตรผู้บริหารระดับสูงด้านการค้าและการพาณิชย์ (TEPCOT (รุ่นที่ ๒))
- ประกาศนียบัตร หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (รุ่นที่ ๑๔)

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. ๒๕๒๓	ผู้ช่วยผู้พิพากษากระทรวงยุติธรรม
พ.ศ. ๒๕๒๔	ผู้พิพากษาศาลจังหวัดเบตง
พ.ศ. ๒๕๒๕	ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตรัง
พ.ศ. ๒๕๒๙	ผู้พิพากษาศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช
พ.ศ. ๒๕๓๓	ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสงขลา
พ.ศ. ๒๕๓๖	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดนราธิวาส
พ.ศ. ๒๕๓๗	ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลแพ่งธนบุรี
พ.ศ. ๒๕๔๔	ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๓
พ.ศ. ๒๕๔๗	ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ภาค ๘
พ.ศ. ๒๕๔๙	ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ภาค ๑
พ.ศ. ๒๕๕๐	ประธานแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลอุทธรณ์ภาค ๑
พ.ศ. ๒๕๕๑	อธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลาง
พ.ศ. ๒๕๕๓	อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา
พ.ศ. ๒๕๕๔	ประธานศาลอุทธรณ์ภาค ๙, ประธานศาลอุทธรณ์ภาค ๓
พ.ศ. ๒๕๕๕	ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา
พ.ศ. ๒๕๕๖	ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกา
๒๔ มีนาคม ๒๕๕๘ – ปัจจุบัน	ผู้ตรวจการแผ่นดิน